

Agnieszka Hłobił

Indywidualizacja kształcenia szansą ureczywistnienia potrzeb i możliwości uczniów

---

Edukacja Humanistyczna nr 1 (32), 113-121

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Agnieszka Hłobił
Politechnika Koszalińska

INDYWIDUALIZACJA KSZTAŁCENIA SZANSĄ URZECZYWISTNIENIA POTRZEB I MOŻLIWOŚCI UCZNIÓW

Wprowadzenie

Choć indywidualizacja jest zagadnieniem nienowym i wielostronnie omówionym, mimo to wciąż otwartym i niewątpliwie aktualnym. Obecnie staje się ona wręcz wymogiem rzeczywistości edukacyjnej, szansą w podnoszeniu jakości kształcenia na rzecz twórczego i wszechstronnego rozwoju uczniów a przede wszystkim przygotowaniem ich do sprostanania wymaganiom stawianym przez cywilizację. Analiza problematyki związanej z indywidualizacją kształcenia w dzisiejszej szkole wskazuje, że stosowanie zasady indywidualizacji jest kluczem do lepszej i pełniejszej pracy nauczyciela, jednak w praktyce tego klucza używa się rzadko, a jeśli jest on używany to często nieprawidłowo. Istnieją jednak szanse, aby ta sytuacja uległa poprawie. Współczesny system szkolny charakteryzuje się przecież dużą elastycznością zarówno w zakresie treści, jak i metod, środków oraz form organizacyjnych kształcenia. Kształcenie w takim systemie umożliwia indywidualizację kształcenia i pozwala dostosować pracę dydaktyczno-wychowawczą do potrzeb i możliwości jednostki oraz uwzględniać zmieniające się wymagania społeczne.

Problem indywidualizacji kształcenia już od dłuższego czasu znajduje się w kręgu szczególnych zainteresowań pedagogów: T. Lewowickiego, R. Więckowskiego, K. Kuligowskiej, W. Okonia, J. Strelau, J. Kujawińskiego, Cz. Kupisiewicza. Wszyscy oni podkreślają jej szczególne znaczenie dla rozwoju uczniów w szeroko rozumianym kształceniu szkolnym. Tylko poprzez uwzględnianie w procesie dydaktyczno-wychowawczym różnic indywidualnych między uczniami i stosowaniu takich zabiegów pedagogicznych, które (przy uwzględnieniu owych różnic) sprzyjają optymalnemu rozwojowi osobowości uczących się, stwarzamy szanse urzeczywistnienia potrzeb i możliwości uczniów. Indywidualizacja jako norma postępowania pedagogicznego stanowi warunek powodzenia realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego co mocno podkreśla T. Husen słowami: „najbardziej gruntownym przeobrażeniem metod pracy w szkole, jakie rysują się w przyszłości, jest rozwój mniej lub bardziej całkowitej indywidualizacji nauczania, na której będą się

koncentrować czynności nauczyciela¹. Również dla M. Śnieżyńskiego² i K. Kruszewskiego³ indywidualizacja jest jednym z warunków podmiotowego traktowania ucznia. Dlatego zadaniem szkoły jutra, winno być różnicowanie wymagań i dostosowanie ich do możliwości uczniów. Szkoła powinna stworzyć warunki do osiągnięcia powodzenia każdemu dziecku na miarę jego możliwości. Proponuje się, aby przyjąć indywidualizację jako jedną z zasad nauczania, która stanowić ma adresowaną do nauczyciela ogólną dyrektywę postępowania, a której przestrzeganie jest niezbędne do osiągnięcia celów kształcenia⁴.

Wśród przyczyn obserwowanego oporu w powszechnym uwzględnianiu indywidualizacji w procesie nauczania i wychowania, wyraźnie wskazuje się na masowość szkolnictwa, które nastawione jest na wykształcenie jak największej liczby uczniów na najniższym dopuszczalnym poziomie. Ograniczenia w zakresie stosowania indywidualizacji wynikają z potrzeb administracyjnych i ekonomicznych (najtaniej zorganizować jest szkolnictwo masowe, z małą liczbą wariantów organizacyjnych programowych i metodycznych), ale także pedagogicznych (obawa przed nauczaniem i uczeniem się poniżej minimum). Dlatego proponuje się to, co jest aktualnie możliwe i rozsądne, czyli indywidualizowanie na poziomie klasy szkolnej⁵. Indywidualizacja dotyczy zatem zarówno uczniów mających trudności w nauce jak również uczniów wyróżniających się szczególnymi umiejętnościami i osiągnięciami w nauce. Indywidualizować można proces nauczania wszystkich uczniów – zarówno zdolnych, jak i słabych, uczniów z dysfunkcjami i niepełnosprawnościami, mających trudności w nauce i sprawiającymi trudności wychowawcze, uczniów na wszystkich etapach nauczania i we wszystkich typach szkół. Przy tym wszystkim podstawą w procesie edukacyjnym (także podczas indywidualizowania pracy z uczniem) jest równoległe łącznie z sobą dwóch jego ogniw, to jest nauczania i wychowania. Dzięki indywidualizowaniu procesu kształcenia następuje wzrost tempa pracy uczniów oraz wyższe wyniki w zakresie nadobowiązkowej aktywności uczniów. Ponadto indywidualizowane kształcenie z uwzględnieniem grupowej i jednostkowej pracy uczniów pozwoli nauczycielowi lepiej poznać swoich wychowanków, jak również na uczenie się poprzez samodzielne rozwiązywanie problemów, przygotowanie do uczenia się przez badanie, które w maksymalnym stopniu angażuje ich samodzielność. Kształtowanie w toku procesu kształcenia takiej podstawy zapewni wyższe wyniki dydaktyczne (przyrost, operatywność, trwałość wiedzy oraz zainteresowania przedmiotowe) oraz wychowawcze.

---

¹ Za F. Bereźnicki, *Między dzieciństwem a dorosłością*, Warszawa 2012, s. 247.

² M. Śnieżyński, *Dialog edukacyjny*, Kraków 2001, s. 232.

³ K. Kruszewski, *O nauczaniu i uczeniu się w szkole*, [w:] *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, K. Kruszewski (red.), Warszawa 2004, s. 131.

⁴ K. Kuligowska, *Problemy indywidualizacji nauczania*, Warszawa 1975, s. 26.

⁵ K. Kruszewski, *Indywidualizacja kształcenia*, Warszawa 2005, s. 136.

1. Poziomy zindywidualizowanego kształcenia

W. Szewczuk podzielił poziomy kształcenia zindywidualizowanego na 4 stadia⁶. Pierwszy poziom nauczania zindywidualizowanego obejmuje budowanie odrębnej edukacji dla każdego ucznia. Drugi to konstruowanie programów poszczególnych przedmiotów tak, by uwzględniały rozpoznanie konkretnych uczniów. Trzeci poziom indywidualizacji obejmuje taki dobór treści, metod, form pracy, które sprawdzają się w dużej grupie uczniów i aktywizują każdego ucznia z osobna. Zaleca się tutaj stosowanie twórczych metod pracy opartych na dialogu. Ostatnim poziomem indywidualizacji jest bezpośrednia praca nauczyciela z uczniem. Poziom ten jest ściśle związany z poziomem trzecim, często praca w grupie to świetny poligon działań, w którym każdy uczeń wnosi określoną wiedzę, emocje, pomysły. W związku z tym nauczanie zindywidualizowane wymaga precyzyjnej, przemyślanej pracy nauczyciela, dostosowania i różnicowania zadań do możliwości uczniów zgodnie z wcześniejszym rozpoznaniem. Widzimy zatem, że w kształceniu zindywidualizowanym wzmacnia się rolę nauczyciela, staje się on w nim przewodnikiem i animatorem. Bardzo istotne jest jego solidne przygotowanie merytoryczne i metodyczne, powiązane z przygotowaniem pedagogicznym i psychologicznym. Szansą dla właściwej indywidualizacji kształcenia jest takie współwystępowanie różnych sposobów organizowania procesu kształcenia oraz metod, form i środków, które stworzą najlepsze warunki uczenia się.

Dotychczasowe doświadczenia w zakresie indywidualizacji kształcenia skupiają się wokół różnicowania planów nauczania, wprowadzania przedmiotów fakultatywnych, stosowania wcześniejszych promocji, tworzenia równoległych ciągów klas, prowadzenia zajęć pozalekcyjnych, stosowania nauczania grupowego, wielopoziomowego, problemowego i programowanego itp. Każde z istniejących rozwiązań ma strony dodatnie i ujemne, jednak najgorsze rezultaty uzyskuje się wówczas, gdy nie uwzględnia się zasady indywidualizacji⁷. Efektem braku indywidualizacji są niepowodzenia szkolne uczniów, które w znacznej mierze spowodowane są nieliczeniem się z ich właściwościami indywidualnymi oraz specyficznymi potrzebami. Uczeń odpowiednio kierowany rozwija się samodzielnie i może osiągnąć niespodziewanie dobre wyniki w swojej pracy. Zdaniem H. Wolny⁸, aby stworzyć odpowiedni klimat dla kształcenia, należy poświęcić kilka chwil uwagi każdemu uczniowi i przygotować zadania odpowiednie dla jego potrzeb i możliwości. Zamiast adresować dane polecenia dla dzieci „zdolnych” czy „słabych”, należy określać je zadaniami „dla chętnych” lub „dla interesujących się daną dziedziną wiedzy”, a pomocnicze pytania „dla tych, którzy pragną otrzymać pomoc od nauczyciela”. Zaletą takiego podejścia jest praca z uczniami bez kategoryzowania ich do określonego poziomu, co sprzyja rozbudzeniu w nich zainteresowań i zachęcaniu do samorzutnej pracy nad ich rozwijaniem w toku kształcenia. Żeby osiągnąć cele nauczania zindywidualizowanego, trzeba liczyć się z koniecznością pokonania szeregu trudności głównie natury organizacyjnej. Przewyciężenie

⁶ W. Szewczuk, *Psychologiczne podstawy zasad wychowania*, Warszawa 1972, s. 113.

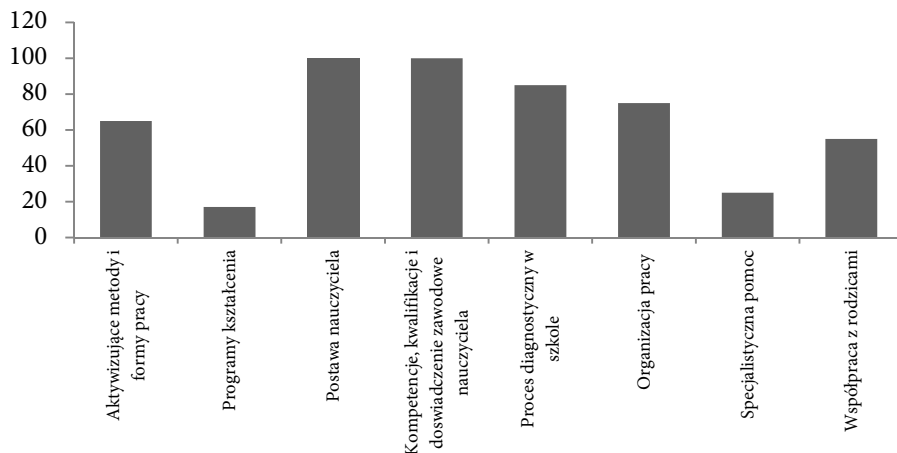
⁷ F. Bereźnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2007, s. 24.

⁸ H. Wolny, *Zasada indywidualizacji w nauczaniu j. polskiego*, Warszawa 1979, s. 90.

tych barier oznacza postawienie na ucznia, jego ciągły rozwój, co przynosi korzyści zarówno w wymiarze indywidualnym jak i społecznym.

2. Metodologia badań oraz uzyskane wyniki

Podstawowym celem przeprowadzonych badań było określenie możliwości stosowania indywidualizacji kształcenia w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz jej związku z osiągnięciami edukacyjnymi uczniów. W badaniach własnych zastosowano orientację ilościowo-jakościową, która pozwoliła na zrozumienie doświadczeń związanych z indywidualizacją kształcenia w badanej rzeczywistości szkolnej. Główną metodą badawczą był sondaż diagnostyczny oparty na technice ankiety oraz wywiad narracyjny. W badaniach ankietowych przeprowadzonych w 2014 roku na terenie szkół miejskich województwa zachodniopomorskiego udział wzięło 65 nauczycieli edukacji wczesno-szkolnej. Z tej samej grupy badanych wyłoniono 18 nauczycieli, którzy zgodzili się na udział w wywiadach narracyjnych. Przeprowadzone badania pozwoliły uzyskać opinie nauczycieli dotyczące niezbędnych warunków do stosowania indywidualizacji w procesie dydaktyczno-wychowawczym, czynników sprzyjających i utrudniających proces indywidualizacji w badanych szkołach oraz wpływu indywidualizacji kształcenia na osiągnięcia uczniów. Badanie kwestionariuszowe oraz przeprowadzone narracje z nauczycielami potwierdziły potrzebę indywidualizacji kształcenia w odpowiednio zorganizowanych warunkach pracy w szkole. Prezentację uzyskanych danych rozpoczne od warunków, które zdaniem nauczycieli, są niezbędne do realizacji procesu indywidualizacji kształcenia. Wypowiedzi nauczycieli zamieszczono na rys.1.

Rysunek 1. Niezbędne warunki do realizacji indywidualizacji kształcenia w opiniach nauczycieli

Źródło: opracowanie własne

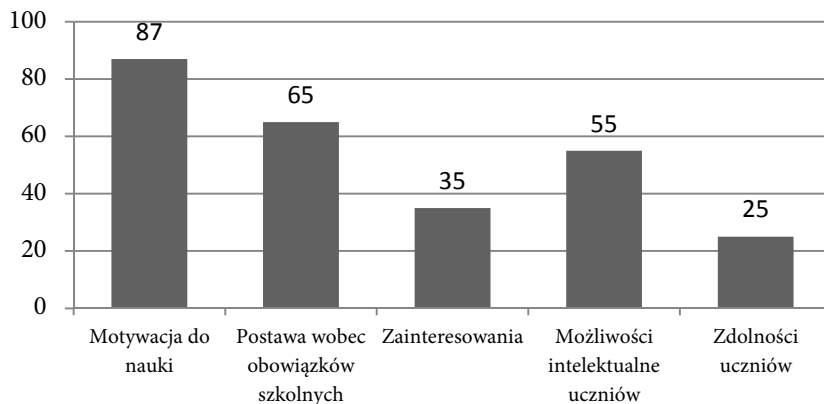
Dane zawarte na wykresie pokazują, że postawa nauczycieli oraz ich kwalifikacje, kompetencje oraz doświadczenie zawodowe stanowią, zdaniem nauczycieli, podstawowy warunek, niezbędny do realizacji indywidualizacji procesu kształcenia. Pozostałe warunki, zdaniem nauczycieli, obejmują następujące obszary działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły:

- proces diagnozy uczniów w szkole: 85%,
- organizacja pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkole: 75%,
- aktywizujące metody i formy pracy: 65%,
- współpraca z rodzicami: 55%,
- specjalistyczna pomoc dla nauczycieli, uczniów i rodziców: 25%,
- indywidualne programy kształcenia: 17%.

Opierając się na powyższych danych, można stwierdzić, że nauczyciele dostrzegają i rozumieją potrzebę tworzenia warunków niezbędnych do realizacji indywidualizacji kształcenia. Jednak możliwość sprostania wymaganiom stawianym przez indywidualizację kształcenia w warunkach współczesnej szkoły nauczyciele w wywiadach narracyjnych ocenili w większości negatywnie. Największe bariery stanowi proces diagnostyczny uczniów: „[...] trudności wynikają z braku umiejętności diagnostycznych, odpowiednich narzędzi oraz wiedzy o uczniu pochodzącej od rodziców, skupianiu się wyłącznie na tworzeniu indywidualnych programów kształcenia opartych na informacjach pochodzących z orzeczeń czy opinii z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, często też wiedzy intuicyjnej. Brakuje również czasu dla ucznia, rozmowę z nim czy współpracę poza lekcjami. Biurokratyzacja w szkołach spowodowała, że czas, który można byłoby poświęcić sprawom ucznia, poświęcany jest na przygotowywanie wymaganej dokumentacji. Ponadto organizacja pracy dydaktyczno-wychowawczej tj. obszerny zakres materiału, zbyt duża liczba uczniów w klasie szkolnej nie pozwalają na wprowadzenie dodatkowych treści, które realizowane w ramach zajęć mogłyby poszerzać wiedzę uczniów czy rekompensować braki. W takich warunkach dominuje nauczanie frontalne nad aktywizującym, przeważają lekcje podające, ograniczające się do zrealizowania na czas materiału nauczania”. Uzyskane informacje z 18 narracji ujawniły również problemy związane z mentalnością nauczycieli, stereotypowymi, tradycyjnymi poglądami na temat nauczyciela jako osoby dominującej w szkole. Nauczyciele zwrócili też uwagę na niski poziom wiedzy i umiejętności psychologiczno-pedagogicznych oraz brak wsparcia dla tych, którzy wprowadzają innowacje. Częściej doświadczają oni nieprzychylności powodowanej rywalizacją niż współpracy i wsparcia. Na pytanie: Czy nauczyciel może być przeszkodą w realizacji indywidualizacji kształcenia aż 90% badanych nauczycieli udzieliło pozytywnej odpowiedzi. Wynik ten jest niepokojący, ponieważ wykazana w badaniu świadomość nauczycieli o potrzebie indywidualizacji kształcenia ma prawdopodobnie charakter jedynie deklaracyjny. Zatem rozumienie potrzeby indywidualizacji: wiedza o czynnikach powodujących różnice, docenianie możliwości rozwoju i zmian jednostki, orientacja w czynnikach powodujących te zmiany oraz dostrzeganie własnych zadań w tym obszarze sprowadza się jedynie do haseł, a konkretne działania mają charakter

zabiegów pozornych, bardziej spełniających społeczne wymagania niż realne działania w obrębie szkoły.

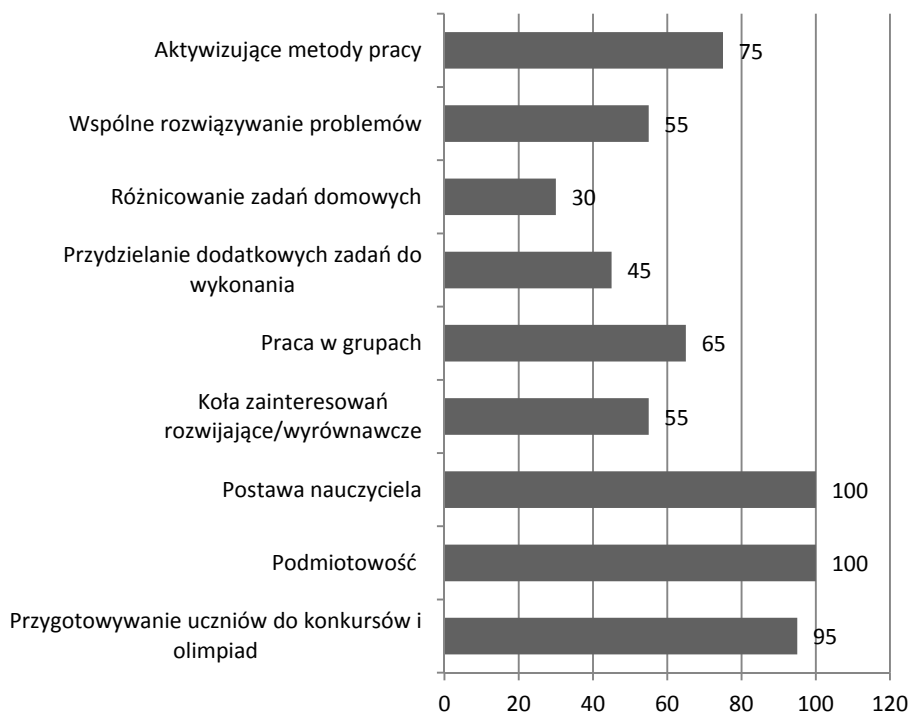
Uzyskane wyniki badań dostarczyły również wiedzy z zakresu wpływu indywidualizacji kształcenia na osiągnięcia uczniów. W badaniu kwestionariuszowym badani nauczyciele potwierdzili, że indywidualizacja wpływa na wzrost motywacji uczniów do zdobywania wiedzy, przyrost wiedzy i umiejętności, rozwój zainteresowań i zdolności, chęci współpracy oraz zaangażowanie w realizację obowiązków szkolnych. Wyniki prezentuje poniższy rys. 2.

Rysunek 2. Efekty indywidualizacji kształcenia w opiniach nauczycieli

Źródło: opracowanie własne

Wywiady narracyjne z nauczycielami dostarczyły również informacji dotyczących najskuteczniejszych, ich zdaniem, zabiegów dydaktyczno-wychowawczych sprzyjających osiągnięciom uczniów w procesie kształcenia. Wszystkie narracje podkreślały relacje nauczyciela z uczniami oparte na podmiotowym traktowaniu. Większość badanych nauczycieli twierdzi, że osiągnięcia uczniów warunkują aktywizujące metody kształcenia, w ramach których, rozwiązują oni problemy w grupach, doświadczają uczenia się przez badanie, ćwiczenie. Również zajęcia pozalekcyjne, jak koła przedmiotowe czy zajęcia dodatkowe wpływają na osiągnięcia uczniów, szczególnie w wyniku udziału w konkursach i olimpiadach oraz opanowania konkretnego materiału. Osiągnięcia uczniów warunkowane są również aktywnością społeczną np. w ramach samorządu uczniowskiego czy innych zadań stawianych przez szkołę. Uzyskane wyniki obrazuje rys. 3.

Rysunek 3. Zabiegi dydaktyczno-wychowawcze w ramach indywidualizacji kształcenia wpływające na osiągnięcia uczniów

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie i wnioski

W nowej podstawie programowej znajduje się zapis mówiący o tym, iż zadaniem szkoły jest „realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia”⁹. Wymaga to od nauczyciela takiej organizacji pracy oraz zabiegów dydaktyczno-wychowawczych, które w optymalnym stopniu sprzyjać będą rozwojowi indywidualnych możliwości i predyspozycji uczniów. Uzyskane wyniki badań empirycznych pozwalają stwierdzić, że współczesnych nauczycieli nie trzeba przekonywać o randze problemu indywidualizacji, ważna natomiast jest zmiana ich postaw oraz wzbogacenie wiedzy i umiejętności w zakresie dostrzegania i uwzględniania różnic między uczniami. Przeprowadzone narracje z nauczycielami potwierdziły, że dzięki indywidualizacji kształcenia możliwe jest utrwalanie i doskonalenie nabytych umiejętności uczniów, wyrównywanie braków, kształtowanie niektórych umiejętności oraz likwidowanie opóźnień w procesie przyswajania określonych umiejętności. Ponadto

⁹ Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej. I etap edukacyjny klasy I–III, s. 40.

otwartość, akceptacja oraz potrzeba budowania indywidualnych ścieżek edukacyjnych uczniów, to warunki niezbędne do prowadzenia efektywnego procesu indywidualizacji w szkole. Właściwa organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego opartego na podmiotowym traktowaniu ucznia oraz aktywizujących metodach i zróżnicowanych formach pracy wpływa znacząco na motywację uczniów do nauki, rozwój ich zainteresowań i zdolności, podnosi możliwości poznawcze uczniów oraz kształtuje właściwą postawę wobec nauki szkolnej. Nawet w przypadku skromnego zaplecza polskiej szkoły, przy odrobinie pomysłowości i inicjatywy ze strony nauczyciela indywidualizacja możliwa jest do realizacji. Niepokojący jest jednak fakt, że tylko nieliczni nauczyciele podejmują zabiegi dydaktyczno-wychowawcze uwzględniające indywidualizację kształcenia. Ich innowacje spotykają się zazwyczaj z krytyką i są źródłem konfliktów w środowisku nauczycieli. Badania potwierdziły również, że dla większości nauczycieli indywidualizacja stanowi jedynie hasło i środek do osiągnięcia celów społecznych. Konieczne staje się zatem, aby indywidualizacja kształcenia traktowana była jako środek niezbędny do osiągnięcia celu podstawowego, jakim jest kształcenie, a nie jako cel pracy. Aby jednak była w pełni przestrzegana, potrzebna jest nie tylko odpowiednia postawa nauczyciela czy odpowiednie jego przygotowanie. Równie niezbędne jest wyposażenie go w środki nauczania i zabezpieczenie odpowiednich do potrzeb warunków programowo-organizacyjnych szkolnictwa. Przeprowadzone badania i rozważania zamieszczone w artykule nie wyczerpują całokształtu problematyki związanej z indywidualizacją kształcenia w szkole. Mam jednak nadzieję, że zwrócą one uwagę na to, że problem indywidualizacji procesu kształcenia we współczesnej szkole jest wciąż aktualny, mimo wielu reform i zmian w systemie szkolnym. Przedstawione wyniki badań stanowią istotne przesłanki doceniania i uwzględniania w procesie edukacyjnym indywidualizacji kształcenia, która wpływając na osiągnięcia edukacyjne uczniów, jednocześnie zapobiega ich niepowodzeniom i trudnościom szkolnym.

Bibliografia

- Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2001.
- Bereźnicki F., *Między dzieciństwem a dorosłością*, Warszawa 2012.
- Kruszewski K., *O nauczaniu i uczeniu się w szkole, [w:] Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, K. Kruszewski (red.), Warszawa 2004.
- Kruszewski K., *Indywidualizacja kształcenia*, Warszawa 2005.
- Kuligowska K., *Problemy indywidualizacji nauczania*, Warszawa 1975.
- Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej. I etap edukacyjny klasy I-III*
- Szewczuk W., *Psychologiczne podstawy zasad wychowania*, Warszawa 1972.
- Śnieżyński M., *Dialog edukacyjny*, Kraków 2001.
- Wolny H., *Zasada indywidualizacji w nauczaniu j. polskiego*, Warszawa 1979.

Agnieszka Hłobił

Indywidualizacja kształcenia szansą urzeczywistnienia potrzeb i możliwości uczniów

W artykule podjęto problematykę indywidualizacji kształcenia w warunkach współczesnej szkoły od której wymaga się stworzenia takich warunków, które w optymalnym stopniu sprzyjały będą rozwojowi indywidualnych możliwości uczniów oraz zaspokajały ich potrzeby. Pomimo, że problematyka indywidualizacji kształcenia ma swoją historię, to w dalszym ciągu jest przedmiotem dyskusji nie tylko wśród naukowców ale i urzędników. Jak dotąd nie wypracowano skutecznego modelu szkoły, który obejmowałby proces dydaktyczno-wychowawczy oparty na indywidualizacji kształcenia. Bariery z jakimi spotykają się szkoły i nauczyciele związane są z warunkami programowo-organizacyjnymi szkolnictwa oraz kwalifikacjami i kompetencjami kadry. Doprowadziły one do działań w większości pozornych, ukierunkowanych głównie na osiąganie celów społecznych, nie zaś celów związanych z rozwojem uczniów. Podejmowane próby różnorodnych zabiegów indywidualizujących pracę z uczniami w zakresie dostosowania treści, metod, form oraz środków dydaktycznych do możliwości psychofizycznych uczniów nie przyniosły, jak dotąd, oczekiwanych rezultatów.

Słowa kluczowe: indywidualizacja, aktywność uczniów, postawa nauczycieli, osiągnięcia edukacyjne uczniów

Individualization of learning chance for the realization of the needs and abilities of students

The article discusses about problems of individual teaching in the conditions of modern school from which required to create such conditions which are conducive to the optimal degree of development of individual potential students and satisfy their needs. Although the issue of individualization of learning has its own history, it is still the subject of debate not only among scientists but also officials. We have not developed an effectively model of school, which would include teaching and educational process based on individual teaching. Barriers faced by schools and teachers are bound by the terms of the education program and organizational and staff qualifications and competence. They led to action in the most apparent, aimed primarily at achieving social objectives rather than objectives related to the development of students. Attempts to different treatments individualizing work with students in adapting the content, methods, forms and means of teaching the psychophysical abilities of students did not bring, so far, the expected results.

Keywords: individualization, the activity of the students, the attitude of teachers, educational achievements of students

Translated by Agnieszka Hłobił